

Goran Đurđević

UDK: 930.271: 737(497.5Rudina)
Pregledni rad
Rukopis prihvaćen za tisak: 17.4.2013.

FRAGMENTI ANTIKE: RUDINA I OKOLICA OD ANTIKE DO RANOG SREDNJEG VIJEKA

Sažetak

Srednjovjekovni lokalitet Rudina tragovima prošlosti u obliku arheoloških ostataka (epigrafskih natpisa, numizmatičke građe, fresaka te najvećim dijelom sitnoga arheološkog materijala) svjedoči o egzistenciji rimske Rudine. U svjetlu arheoloških nalaza promatra se slika susjednih područja (današnjih sela i zase-laka) u istom, antičkom razdoblju te se raspoznaje trinaest antičkih lokaliteta koji upućuju na važnost rudinskoga kraja i u antici koja će se s vremenom još više pokazati sukladno daljnjim terenskim istraživanjima. Ističe se potencijalno ranokršćansko razdoblje na Rudini koje se promatra u kontekstu ranog kršćan-stva južne Panonije.

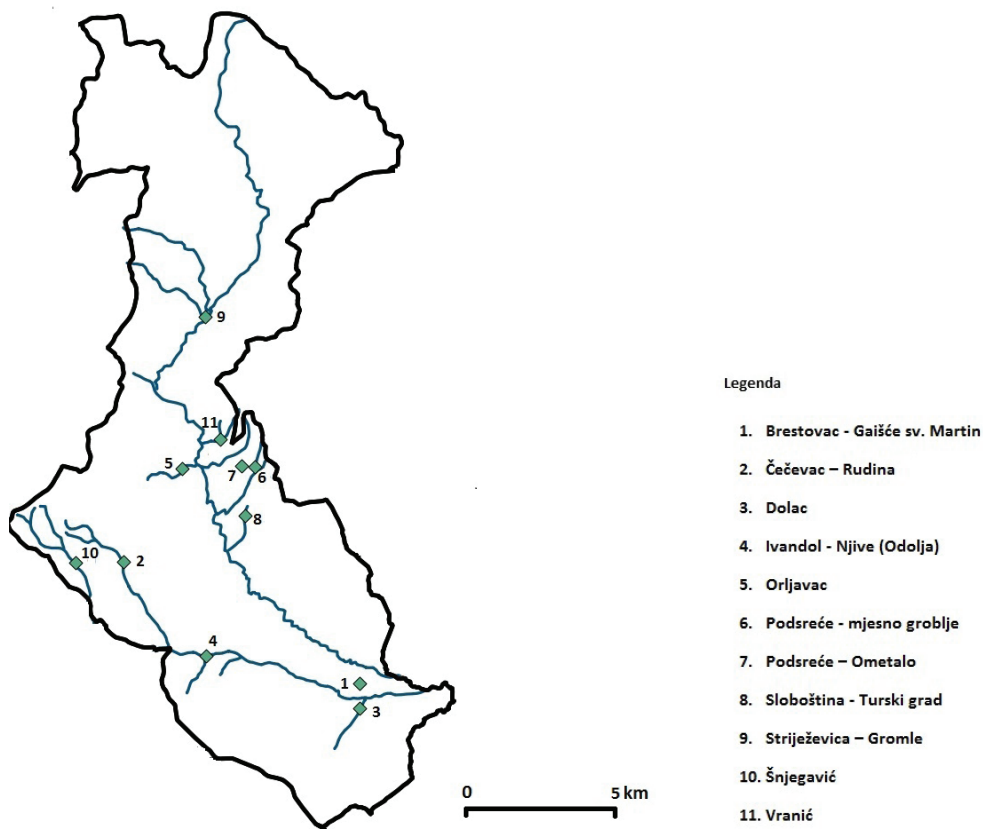
Ključne riječi: Rudina; antika; Požeška kotlina; Panonija; romanizacija; epi-grafika; numizmatika.

Uvod

¹Požeška je kotlina veoma bogata lokalitetima iz antike kojih ima više od pe-deset. Brestovačko područje (odnosno područje susjedno Rudini) uklapa se u taj trend – prema dosadašnjim spoznajama, tamo je otkriveno trinaest antičkih lokalite-ta. Sami su lokaliteti veoma raznoliki počevši od same spoznaje o tragovima antičke prošlosti koja se razlikuje pronalaskom pokretne i nepokretne arheološke građe ili je spoznaja ograničena samo na usmenu predaju. Isto tako na manjem broju lokaliteta vršena su sustavna arheološka istraživanja, dok su ostali poznati rekonstruiranjem ili slučajnim nalazima. Lokaliteti su grupirani prema nalazima i istraživanjima, tako da su najprije obrađeni oni o kojima se trenutno znade najviše, a potom oni sa slu-čajnim nalazima, dok su za kraj ostavljeni lokaliteti poznati samo preko usmene

¹ Zahvaljujem na pomoći muzejskoj savjetnici u miru i istraživačici većine spomenutih lokaliteta Du-bravki Sokač-Štimac, prof., te Viktoriji Ciganović, dipl. arheologu, iz Konzervatorskog odjela u Požegi na svesrdnoj pomoći sugestijama i literaturom, kao i kolegici Mateji Talaji iz Zadra na pomoći pri izra-di karata. Isto tako zahvaljujem kolegi Vinku Tadiću, prof., na davanju korisne literature i Tomislavu Radoniću, prof., voditelju požeškog odjela Državnog arhiva. Dragocjenu pomoć oko natpisa pružila mi je prof. dr. sc. Anamarija Kurilić s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru. Krucijalne savjete oko numizmatičke građe dao mi je doc. dr. sc. Mato Ilkić s Odjela za arheologiju zadarskoga Sveučilišta.

predaje. Osim davanja pregleda svakoga od spomenutih trinaest lokaliteta, pokušat će se dati i obrisi antike toga rudinskog kraja te pokušaj (re)konstruiranja ranog kršćanstva na tome području u svjetlu karakterističnih nalaza i mogućih analogija s ranokršćanskim lokalitetima južne Panonije. Jedno od važnih pitanja koje se nameće jest sudbina spomenutih kasnoantičkih lokaliteta u ranom srednjem vijeku, odnosno postoji li na kojem lokalitetu mogućnost praćenja kontinuiteta ili su se ranosrednjovjekovni lokaliteti transferirali na druge lokacije.

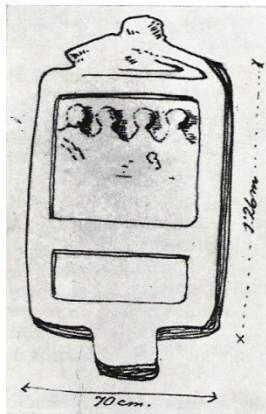
Karta 1. Antički lokaliteti u okolici Rudine (izradili: Matea Talaja i Goran Đurđević)

Rudina kod Čečavca

Na srednjovjekovnom lokalitetu Rudina nađeni su i rimski ostaci. Pronađen je rimski nadgrobnji spomenik dimenzija 126 x 70 cm s prikazom četiri osobe, ali bez natpisa. Nacrtao ga je Đuro (Gjuro) Szabo 1906. g.² No, to nije prvi rimski trag pro-

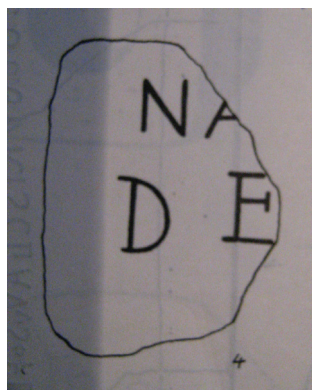
² A. HORVAT, 1962., 14; RUDINA, 1997., 17.

nađen na Rudini. Već početkom 19. st. Janos (Johann) Csaplovics pronašao je natpis *Protector noster*, no i on je izgubljen.³

Slika 1. Nadgrobnni natpis s Rudine (nacrtao: Gj. Szabo)

Od pronađenih natpisa u recentnijim istraživanjima najmanje se jedan može smatrati antičkim. Taj je natpis objavila Eleonora Geber stavivši ga među srednjovjekovne natpise, no čini se da je to antički natpis.⁴ Radi se o fragmentu natpisa na kojemu piše NA/D E, a zbog oštećenja samog natpisa, oštećeno je slovo A. Način pisanja i oblikovanje slova upućuju na mogući rimski natpis koji je vjerojatno sekundarno korišten u benediktinskom samostanu. Restitucija samog natpisa u ovom trenutku nije moguća.

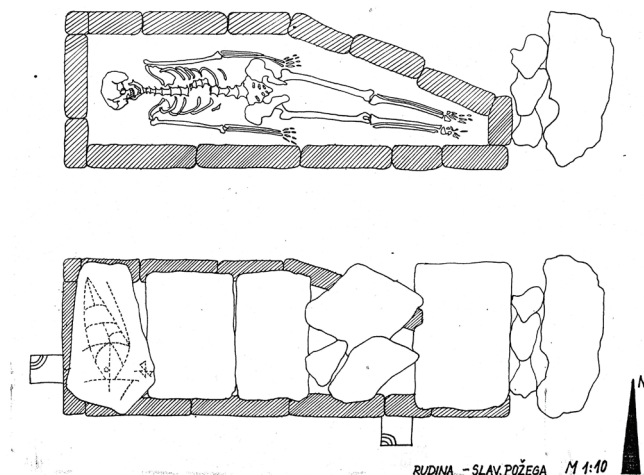

Slika 2. Rimski natpis s Rudine (prema E. Geber, 1979.)

³ RUDINA, 1997., 17.

⁴ E. GEBER, 1979., 123.

Istraživanjima romaničke crkve sv. Mihovila pronađen je muški kostur s prijelaza 3. u 4. st. Iznad glave pokojnika otkrivena je kamena ploča koja ima na unutarnjoj strani urezan stilizirani crtež ribe, što je simbol Krista. Očito je riječ o ranokršćanskom porijeklu pokojnika.⁵

Slika 3. Crtež pokojnika s prikazom ribe (crtež: Lidija Ivančević Španiček)

Na ovom je lokalitetu nađen i novac pojedinih rimskih careva poput srebrnog novca Septimija Severa iz 3. st. u predvorju crkve sv. Mihovila te cara Klaudija iz 1. st. na prostoru samostana.⁶ Detaljnijom analizom primjetno je kako se ne radi o novcu cara Klaudija iz 1. st. već o *nummusu* cara Dioklecijana s kraja 3. st. Na aversu je natpis IMP C C VAL DIOCLETIANVS P F AVG. Uz spomenuti natpis, prikazan je i portret neobrijanog sredovječnog muškarca, nedvojbeno samog cara Dioklecijana.

Slika 4. Novac cara Dioklecijana (foto: Dubravka Sokač-Štimac)

⁵ RUDINA, 1997., 17-18; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 26.

⁶ D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 26.

Veoma je važan pronalazak rimskih freski u samoj crkvi. Vidljiv je veći dio muške osobe u stojećem položaju na ulomku jedne veće freske, dok je pronađeno i puno ulomaka fresaka tamnocrvene boje u sklopu samostana.⁷

Nada Klaić smatrala je da je Rudina bila i antički objekt s obzirom na to da taj benediktinski samostan ne nosi ime po svom zaštitniku već se naziva Rudina. Naime, nije rijetka pojava da se romanička djelatnost oživljava u blizini nekog antičkog lokaliteta, a N. Klaić smatrala je i da je Rudina u kasnoj antici mogla biti memorija ili neki sličan objekt koji se nije upotrebljavao nekoliko stoljeća, a onda je opet došao u upotrebu. U prilog tom mišljenju govori pronalazak već spomenutog crteža ribe.⁸

Slika 5. Crtež ribe iz Rudine (prema D. Sokač-Štimac, 2004.)

U rimsko doba svrstavaju se i nalazi keramike te staklene čaše na nozi. Postoji mogućnost da su na navedenom području postojale i terme jer je pronađeno popločenje od velikih opeka u istočnom dijelu svetišta, a takve su se upotrebljavale u termama. Radi se o četvrtastim opekama uz koje su pronađene tegule s otiskom šape psa i svinje.⁹

Sloboština

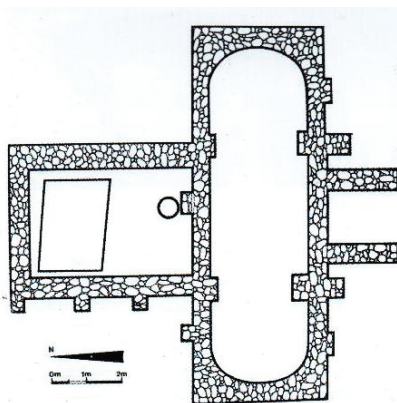
U mjestu Sloboština na lokalitetu Turski grad, na koji je Stjepan Franić iz Deževaca upozorio djelatnike Gradskog muzeja u Požegi, otkriven je objekt koji je napravljen od neobrađenog kamena i komada rimske opeke. To je velika pravokutna prostorija (10 x 4,30 m) koja na istočnoj i zapadnoj strani ima polukružni završetak (*piscinae*), a južna je strana bogato raščlanjena. Prostor je iznutra polukružan, a

⁷ D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 31.

⁸ N. KLAIĆ, 1986., 34 i 39.

⁹ S. ANDRIĆ, 1998., 33; E. GEBER, 1979., 129; A. HORVAT, 1962., 13; B. MIGOTTI, 2009., 132; *Rimske kupke u Tekiću*, 2007, 4; RUDINA, 1997., 17; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 26; GJ. SZABO, 1907., 208; *Tekić – rimsko groblje i naselje*, 2005., 3-4.

izvana četvrtast. Zidovi su širine 0,60 – 0,70 m i izrađeni su u tehnici *opus incertum*. Evidentno je riječ o ostacima kupališnog kompleksa. Sjeverno od toga otkopana je manja četvrtasta prostorija (5,10 x 4,50 m) u kojoj se obavljalo zagrijavanje za potrebe kupki. U sredini prostorije otkriveno je popločenje sastavljeno od tri reda kamena, na gornjem dijelu namaz je od tucane cigle i vapna, a na uglovima je veći i obrađeni kamen. U toj je prostoriji pronađena mramorna ploča, baza i dio stupa. Od sitnijeg materijala ističu se ulomci staklenih i keramičkih posuda koje se datiraju u razdoblje 1. – 4. st., zatim kovani željezni čavli te dosta ugljena (u istočnoj apsidi). U prostoriji za zagrijavanje pronađen je ženski zlatni prsten, kasnoantička keramika, željezni čavli i ulomci staklenih posuda. Tridesetak metara sjevernije i od tog objekta pronađena je veća apsida orijentacije sjeverozapad – jugoistok. Zidovi su širine 0,75 m, a građeni su od kamena i živog vapna. Unutarnji promjer apsida jest 3,90 m, a na tome unutarnjem prostoru uočena je hidraulička žbuka, dijelovi bijelog mramora kojim je objekt bio popločen, željezni čavli, metalni dijelovi i keramika iz razdoblja 1. – 4. st. te dosta rimskoga građevnog materijala. Mještani Ilija¹⁰ Božić pronašao je dobro sačuvan dio stupa s kanelurama, a danas je taj stup u Gradskome muzeju u Požegi. Koristan je podatak da je oko 500 m jugoistočno od lokaliteta u današnjem šumarku prema pričanju mještana bilo groblje na kojem je nađen neki kameni spomenik sa slovima koje nitko nije mogao pročitati, ali taj je spomenik u međuvremenu izgubljen. Kako je i istaknuto, riječ je o termama, iako se ne može sa sigurnošću reći je li riječ o kućnim, privatnim termama koje bi bile u sklopu rimske rustične vile (*villa rustica*) ili je riječ o javnom, gradskom kupalištu. Međutim, zasigurno se zna da je objekt postojao u razdoblju 1. – 4. st.¹¹

Slika 6. Tlocrt rimskih termi iz Sloboštine (prema D. Sokač-Štimac, 2007.)

¹⁰ U literaturi se navodi Olija, no to je vjerojatno plod nenamjerne tiskarske pogreške.

¹¹ K. POLAK BOBIĆ, 2002., 28-29 i 36-37; *Rimske kupke u Tekiću*, 2007., 3-4; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1989., 21-24; ISTA, 2004., 28; *Tekić – rimsko groblje i naselje*, 2005., 2-3.

Striježevica

Lokalitet Gromle (ili Gromele) nalazi se u selu Striježevica, a tamo su nađeni obrađeni kameni blokovi, dijelovi suspenzure od monolitnog kamena, opeka, crijep, stropna opeka, žbuka, ulomci fresaka, staklo te naseobinska kasnoantička keramika. Na dijelu kamenog zida postoji debeli sloj žbuke, pa je vjerojatno riječ o rustičnoj vili u sklopu koje se nalazilo i kupalište.¹²

Slika 7. Pogled na lokalitet Gromle u Striježevici (fotodokumentacija Konzervatorskog odjela)

U već spomenutoj Striježevici prilikom oranja nađena su dva kamena žrtvenika (are) u sklopu rimske zgrade.¹³

Slika 8. Ara iz Striježevice (fotodokumentacija Konzervatorskog odjela)

¹² K. POLAK BOBIĆ, 2002., 37; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1977., 32; ISTA, 1995., 175; ISTA, 2004., 28; Tekić – rimsko groblje i naselje, 2005., 2; V. VEJVODA-I.MIRNIK, 1977., 62; V. VEJVODA-J. ŠTIMAC, 1977., 91.

¹³ Arheološki nalazi, 1977., 16; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1995., 174; ISTA, 2004., 28.

Prema riječima mještana, između Striježevice i Mihajlija (Mijajlija) nalazi se neko staro groblje čije su grobnice prekrivene pločama, a u Sažijama se uočava kamena gomila nazvana Turska kula. Jovan Lukić pretpostavlja da se radi o rimskim ostacima koji su vjerojatno doneseni s lokaliteta Gromle.¹⁴

Orljavac

Rimski novac nađen je u Orljavcu. Naime, pronađena su 1895. g. dva lončića puna bakrenog novca iz 3. st., a 26 komada tog novca nalazi se u Zagrebu.¹⁵

Vranić

Krajem 19. st., točnije 1897. g., seljaci Božo Vučetić i Mile Slavujević pronašli su u selu Vranić depo bakrenog novca iz 4. st. U keramičkom loncu nađeno je čak 20.000 komada rimskog novca (masa posuda s novcem iznosila je 50 kg). Budući da su oni razbili posudu i podijelili novac, a neki u međuvremenu i prodali, ne zna se trag svem novcu. Vučetić je prodao 3.500 komada tadašnjem Narodnom muzeju (ukupno je došlo 3.765 komada u Zagreb), a 1.120 komada došlo je u Muzej Slavonije u Osijeku, dok je 2.000 komada kupio neki poručnik 16. pukovnije u Bjelovaru. Ostali je novac nestao bez traga. Zastupljen je ovaj novac: Teodora (1 komad), Konstantina I. Velikog (4 komada), Konstantina II. (5 komada), Konstansa (3982 komada), Konstancija (842 komada) i Vetranija (51 komad). Što se tiče kovnica, zastupljene su: Antiohija (2 komada), Akvileja (6 komada), Konstantinopol (17 komada), Kizik (4 komada), Herakleja (2 komada), Nikomedija (5 komada), Siscija (4298 komada) i Tesalonika (197 komada). Novac je zakopan nakon 350. g., kada je Vetranije postao carem.¹⁶

Gaišća – Sv. Martin u Brestovcu

Lokalitet Gaišća nalazi se pokraj crkve sv. Martina u selu Brestovac. Nalaza ima iz više razdoblja (od prapovijesti do srednjeg vijeka), a od antičkih pronađeni su dijelovi opeka i keramika. Srednjovjekovni su ostaci nađeni bitno ranije i zbog toga je 1994. g. izvršeno sondažno iskapanje, a radovima na parkiralištu 1999. g. otkriven je veći broj nalaza iz više razdoblja, među ostalima i spomenuti nalazi iz rimskog perioda.¹⁷

¹⁴ J. LUKIĆ, 1989., 19.

¹⁵ I. MIRNIK, 1979., 83; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 28; *Tekić – rimsko groblje i naselje*, 2005., 4.

¹⁶ J. KEMPF, 1910., 64-65; I. MIRNIK, 1979., 85-86; K. POLAK BOBIĆ, 2002., 38; *Požeški leksikon*, 1977., 16-17; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1977., 32; ISTA, 1995., 174; ISTA, 2004., 28; *Tekić – rimsko groblje i naselje*, 2005., 4; V. VEJVODA-J. ŠTIMAC, 1977., 91.

¹⁷ K. MINICHREITER, 2005., 82.

Njive (Odolja) - Ivandol

Arheološki lokalitet Njive prostire se na platou Požeške gore pokraj Ivandola. Na ovom srednjovjekovnom lokalitetu u koji se može ubicirati romanička crkva sv. Marije pronađene su antičke opeke i drugi građevni materijal, što upućuje na postojanje antičkog sloja toga lokaliteta.

Slika 9. Položaj lokaliteta Njive – Odolja (foto: Viktorija Ciganović)

Slika 10. Nalazi na lokalitetu Njive – Odolja (foto: Viktorija Ciganović)

Podsreće

U selu Podsreće na napuštenom groblju uočen je obrađeni kamen s trokutastim završetkom. Taj je kamen bez natpisa i usađen je u zemlju. Sličan je rimskim nadgrobim spomenicima. Prema lokalnim stanovnicima, na tom je lokalitetu navodno bilo rimskih spomenika.¹⁸ Toponimi Rovine i Duljine upućuju na arheološko nalazište.

Na lokalitetu Ometalo izvan sela Podsreća nađeno je rimsko oružje. Taj podatak temelji se isključivo na riječima mještana.¹⁹

Dolac

U arheološki bogatom i višeslojnom selu Dolac u kojemu se promatraju tragovi prošlosti od prapovijesti do kraja srednjeg vijeka spominje se antičko nalazište, no ne postoje nikakvi detaljniji podaci o njemu.²⁰

Šnjegavić

U selu Šnjegavić registrirano je antičko nalazište, ali ne postoje nikakvi detaljni podaci o samom položaju ili eventualno nalazima. Može se pretpostaviti da su pojedini artefakti doneseni s obližnje Rudine, pa da je na temelju toga navedeni lokalitet ušao u registar antičkih lokaliteta.

Zaključak

Primjetno je da su postojala tri središnja antička lokaliteta: Rudina, Soboština i Striježevica. Za Soboštinu i Striježevicu izgledno je da se radi o rustičnim vilama (*villae rusticae*) koje su vjerojatno imale važnu gospodarsku ulogu jer su se nalazile u blizini prometnice (Striježevica) ili pak na samoj prometnici²¹ (Soboština) koja je povezivala Menejane (*Menneianae*)²² i Incer (*Incerum*, najvjerojatnije Tekić)²³. Osim

¹⁸ D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1983., 21.

¹⁹ D. SOKAČ-ŠTIMAC, 1977., 32; ISTA, 1983., 21.

²⁰ Zahvaljujem Viktoriji Ciganović, prof., koja mi je ukazala na postojanje toga potencijalnog lokaliteta i ljubazno mi omogućila uvid u dokumentaciju Konzervatorskog odjela, no i tamošnji podaci za antički sloj veoma su manjkavi i nepotpuni.

²¹ O mogućem pravcu prometnice usp. B. SCHEJBAL, 2003.a, 102-103.

²² Ubikacija tog lokaliteta još nije sasvim definirana, no najizglednijom se čini, prema autoru ovih redaka, ubikacija u današnje Kusonje ili Brusnik, no za detaljniju argumentaciju potrebna je posebna studija, koja je u pripremi. Dosadašnje ubikacije: Pakrac (B. SCHEJBAL, 2003., 395; ISTI, 2003.a, 102-104.), Požega (M. MARKOVIĆ, 1977., 39.) ili njeno predgrađe (D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 22-23; V. VEJVODA-J. ŠTIMAC, 1977., 90) te pomalo neodređena formulacija južnog podnožja Psunja (S. ANDRIĆ, 2002., 122; H. GRAČANIN, 2010., 35.).

²³ O različitoj ubikaciji Incera: Treštanovačka gradina u Tekiću (S. ANDRIĆ, 2002., 122; I. BOJANOVSKI, 1993., 63; H. GRAČANIN, 2010., 34; I. ISKRA-JANOŠIĆ, 2009., 112; D. SOKAČ-ŠTIMAC, 2004., 22-23; V. VEJVODA – J. ŠTIMAC, 1977, 90), Velika (A. DOMIĆ KUNIĆ, 2009., 228; B. SCHEJBAL, 2003., 395;

toga u okolici tih rustičnih vila uočeno je mnoštvo antičkih lokaliteta koji su možda plod disperzije materijala s tih dvaju lokaliteta, pa se tako javljaju još dva lokaliteta u samoj Striježevici, odnosno još četiri u okolici Slobostine od kojih su dva depoa novca. Takvo širenje materijala može upućivati na važnost i bogatstvo spomenutih dviju vila. Sasvim se drugačiji problem javlja s Rudinom. Naime, može se pretpostaviti kasnoantički, odnosno ranokršćanski sloj na Rudini, čime bi taj lokalitet bio jedini takve determinacije od svih ovdje spomenutih lokaliteta. Kasnoantički se sloj manifestirao pronalaskom najmanje jednog natpisa i nekoliko komada rimskog novca, od kojih je najvažniji primjerak novca cara Dioklecijana. Ranokršćanski je sloj povezan s pokojnikom s kraja 3. ili početka 4. stoljeća te prikazom ribe na nadgrobnoj ploči. Možda se može zamijetiti postojanje termi, što je obilježeno pronađenim građevinskim materijalom. Postojanje termi uz postojanje ranokršćanskih atributa može uputiti na postojanje određenog ranokršćanskog sakralnog objekta. Iako je u ovim trenucima presmjelo prejudicirati nekakvu starokršćansku crkvu – posebno bez potvrde u arheološkim istraživanjima, čest je slučaj da se određeni starokršćanski objekt formira u sklopu rimskih termi. Potvrde se pronalaze u nekoliko antičkih lokaliteta južne Panonije: *Iovia* (današnji Ludbreg), *Aquae Iassae* (današnje Varaždinske toplice) i *Aquae Balissae* (današnji Daruvar).²⁴ Zasad se čini da je Rudina egzistirala u kasnoj antici, odnosno u ranom kršćanstvu. Što je tiče pojedinog antičkog naselja u okolici same Rudine, teško je nešto više reći. Dade se pretpostaviti da je postojalo određeno selo ili zaselak prije nego rustična vila, no trenutno je to na razini spekulacije. Vezano za pitanje kontinuiteta, odnosno postojanja pojedinih lokaliteta u ranome srednjem vijeku, opet se izdvaja Rudina, na kojoj su pronađeni ulomci slavenske keramike. To može poslužiti kao dokaz da je Rudina nastavila egzistirati tijekom ranoga srednjeg vijeka, no o kojemu je opsegu života riječ i detaljnijoj kronologiji ranosrednjovjekovne Rudine, zasad nema konkretnijih spoznaja. Zanimljivim se čini i pitanje kontinuiteta u Dolcu i Brestovcu. Naime, iz Brestovca ili okolice (prema mišljenju Kornelije Minichreiter, radi se o Dolcu²⁵) potječu važni ranosrednjovjekovni nalazi nakita, inače čuvani u muzeju u Beču, koji se pripisuju lokalnom slavenskom vodi.²⁶ Problem se nazire u tome što nije ubicirano mjesto pronalaženja tih nalaza nađenih još u 19. st.; s druge strane, problem je i s antičkim lokalitetima s obzirom na to da se potencijalni antički lokalitet u Dolcu poznaje isključivo prema nepotpunim podacima o registriranom lokalitetu, dok je lokalitet u Brestovcu poznat isključivo prema nalazima keramike. Navedeno može upućivati na potencijalni važni antički lokalitet u brestovačkom kraju, no zasada ga se ne može ubicirati jednako kao što

ISTI, 2004., 102-104) i Požega (M. MARKOVIĆ, 1977., 39). Autor ovih redaka priklanja se ideji ubiciranja u Tekić.

²⁴ Usp. B. MIGOTTI, 1994., 51-54.

²⁵ K. MINICHREITER, 2005., 84.

²⁶ O samoj tipologiji nalaza v. Ž. TOMIČIĆ, 2000., 142-161.

se ne može ubicirati ni još važniji ranosrednjovjekovni lokalitet. Odgovor na pitanje eventualnog kontinuiteta ili diskontinuiteta antike u rani srednji vijek u Brestovcu i susjednim selima pružit će isključivo terenska istraživanja.

Dosadašnji broj od trinaest lokaliteta upućuje na potencijal opisivanog područja. Ta se konstatacija dodatno podebljava činjenicom da većina ovdje spomenutih lokaliteta nije nikada sustavno istraživana, a čak i oni koji jesu istraženi još uvijek nisu dokraja. Mogu se dakle očekivati brojni nalazi, posebice iz Rudine, koja je već u antici postala jedan od središnjih lokaliteta, što je samo nastavljeno tijekom kasnijih razdoblja. Dodatan impuls istraživanjima na Rudini trebala bi biti pretpostavka o potencijalnom ranokršćanskom sloju, što bi zasigurno rasvijetlilo taj period u cijeloj Požeškoj kotlini i upotpunilo mozaik ranokršćanskih lokaliteta južne Panonije. Jednako tako daljnja istraživanja Striježevice i Slobošćine mogu dati konfiguracije i gabarite antičkih rustičnih vila u južnoj Panoniji. Dakle, daljnja bi istraživanja omogućila otkrivanje sve većih fragmenata antike same Rudine i okolice.

Prilozi

Tablica 1. Antički lokaliteti i nalazi rudinskoga kraja

lokaliteti	arhitektura	freske	nadgrobnii drugi spomenici	natpisi	novac	keramika	opeka	staklo	usmena predaja
Brestovac – Gaišće Sv. Martin						+	+		
Čečavac – Rudina		+	+	+	+	+	+	+	
Dolac									+
Ivandol – Njive (Odolja)							+		
Orljavac					+				
Podsreće – mjesno groblje									+
Podsreće – Ometalo									+
Slobošćina – Turski grad	+					+		+	+
Striježevica - Gromle	+	+				+	+	+	
Striježevica - Mijajlija									+
Striježevica			+						
Šnjegavić									+
Vranić					+				

Literatura

- Andrić, Stanko (1998), Benediktinski samostan sv. Mihovila Arkandela na Rudini, *Zlatna dolina*, 4, Požega, str. 31-54.
- Andrić, Stanko (2002), Južna Panonija u doba velike seobe naroda, *Scrinia Slavonica*, 2, Slavonski Brod, str. 117-167.
- Bojanovski, Ivo (1993), Neki problemi prometne infrastrukture Brodskog Posavlja i Slavonije u antici, u: *Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i brodskom Posavlju*, ur. B. Čečuk, str. 59-70.
- Domić Kunić, Alka (2009), Jugoistočna Panonija u antičkim literarnim vrelima, u: *Slavonija, Baranja i Srijem-vrela europske civilizacije*, Zagreb: Ministarstvo kulture RH i Galerija Klovićevi dvori, str. 226-235.
- Geber, Eleonora (1979), Sačuvani ostaci benediktinske opatije Rudina u Muzeju Požeške kotline, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, 2-3, Požega, str. 105-136.
- Gračanin, Hrvoje (2010), Rimske prometnice i komunikacije u južnoj Panoniji, *Scrinia Slavonica*, 10, Slavonski Brod, str. 9-69.
- Horvat, Anđela (1962), Rudine u Požeškoj kotlini: ključni problem romanike u Slavoniji, *Peristil*, 5, Zagreb, str. 11-27.
- Iskra-Janošić, Ivana (2009), Kopnene i vodene komunikacije u rimsko doba u Panoniji Inferior, u: *Slavonija, Baranja i Srijem-vrela europske civilizacije*, Zagreb: Ministarstvo kulture RH i Galerija Klovićevi dvori, str. 110-118.
- Kempf, Julije (1910), *Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slobodnog kraljevskog grada Požege i Požeške županije*, Požega.
- Klaić, Nada (1986), Ecclesia seu Monasterium sancti Michaelis de Rudina, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, 4-5, str. 33-59.
- Lukić, Jovan (1989), Tragom narodnih legendi o Kamengradu i okolici, *Vjesnik Povijesnog društva Slavonska Požega*, 4, Požega, str. 13-21.
- Marković, Mirko (1977), Upoznavanje Slavonske Požege i požeškoga kraja putem starih geografskih karata i planova, u: *Požega 1277-1977*, ur. I. Mažuran, Požega, str. 38-47.
- Migotti, Branka (1994), Arheološka građa iz ranokršćanskog razdoblja u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: *Od nepobjedivog sunca do sunca pravde*, ur. Ž. Demo, Zagreb: Arheološki muzej, str. 41-70.
- Migotti, Branka (2009), Kasna antika i kršćanstvo, u: *Slavonija, Baranja i Srijem-vrela europske civilizacije*, Zagreb: Ministarstvo kulture RH i Galerija Klovićevi dvori, str. 129-135.

- Minichreiter, Kornelija (2005), Arheološki lokaliteti na trasama Požeške kotline, *Annales Instituti Archaeologico*, Zagreb, str. 79-86.
- Mirnik, Ivan (1979), Novčane ostave Požeške kotline, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, 2-3, Požega, str. 80-92.
- Polak Bobić, Kristina (2002), Arheološka topografija Požeške kotline, *Lucius*, 1, Zagreb, str. 9-52.
- Arheološki nalazi (1977), u: *Požeški leksikon*, ur. A. Petković, Požega, str. 14-17.
- Rimske kupke u Tekiću* (2007), Požega: Gradski muzej.
- Rudina: benediktinska opatija Sv. Mihovila* (1997), Požega: „Bolta“: Gradski muzej Požega.
- Schejbal, Berislav (2003) Nova razmatranja o Aquae Ballisae i narodu Jaza, *Opuscula Archaeologica*, 27, Zagreb, str. 393-416.
- Schejbal, Berislav (2003a), Prilog rekonstrukciji rimskih komunikacija na jaškom municipalnom teritoriju, *Izdanje HAD-a*, 21, Zagreb, str. 95-120.
- Sokač Štimac, Dubravka (1977) Posvuda nalazi prohujalih civilizacija, *Požeški list*, 28, Požega, str. 28-32.
- Sokač Štimac, Dubravka (1977a) Prvi rezultati iskapanja na Rudini u Požeškoj kotlini, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, 1, Požega, str. 5-32.
- Sokač Štimac, Dubravka (1983) Arheološka istraživanja u Požeškoj kotlini u 1982. godini, *Vjesnik Povijesnog društva Slavonska Požega*, 1, Požega, str. 20-22.
- Sokač Štimac, Dubravka (1989) Arheološko iskapanje na Rudini, *Vjesnik Povijesnog društva Slavonska Požega*, 4, Požega, str. 10-13.
- Sokač Štimac, Dubravka (1989a) Arheološka iskapanja rimskih termi u Slobošćini, *Vjesnik Povijesnog društva Slavonska Požega*, 4, Požega, str. 21-24.
- Sokač Štimac, Dubravka (1995) Arhitektura kasne antike u Požeškom kraju, *Zlatna Dolina*, 1, Požega, str. 173-180.
- Sokač Štimac, Dubravka (2004), Arheološki nalazi u požeškom kraju, u: *Kulturna baština Požege i Požeštine*, ur. N. Čerti, Požega: Spin Valis, str. 15-35.
- Szabo, Gjuro (1907), Tri benediktinske opatije u županiji požeškoj, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, str. 201-209.
- Tekić – rimsko groblje i naselje*, 2005, Požega: Gradski muzej, 2005.
- Tomičić, Željko (2000), Arheološka slika ranog srednjeg vijeka na prostoru međurječja Drave, Dunava i Save, u: *Hrvati i karolinzi*, Split, str. 142-161.
- Vejvoda, Vera – Mirnik, Ivan (1977), Rad Arheološkog muzeja u Zagrebu u Požeškoj kotlini od oslobođenja do danas, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, 1, str. 59-68.
- Vejvoda, Vera – Štimac, Josip (1977), Arheološki podaci Požeške kotline, u: *Požega 1277-1977*, ur. I. Mažuran, Požega, str. 84-94.

**Fragments of the Antiquity:
Rudina and its Surroundings from the Antiquity to the Early Middle Ages**

Summary

Archaeological remains as traces of the past (epigraphic inscriptions, numismatic material, fresco paintings, and – mostly – archaeological material of small dimensions) found on the mediaeval site of Rudina witness to the existence of Rudina in the Roman times. The image of the surroundings (today's villages and hamlets) in the ancient period has been observed in the light of archaeological finds; hereby, thirteen ancient localities have been recognised, indicating the importance of the Rudina area even as early as in the Antiquity. This will in future become even more pronounced, depending on further field surveys. The possibility of the existence of Rudina in the early-Christian period has been considered, and studied within the context of early Christianity in southern Pannonia.

Keywords: Rudina; Antiquity; the Požega Valley; Pannonia; Romanisation; epigraphics; numismatics.

Goran Đurđević
Kneza Domagoja 11
34 000 Požega
goran.djurdjevich@gmail.com

